

NOVE TEHNOLOGIJE U SLUŽBI EVANGELIZACIJE

FRANCO MAZZA

CEI-UCS

Circ.ne Aurelia, 50

I-00165 Roma

Primljeno: 6. 4. 2002.

Izlaganje na znanstvenom skupu

UDK 266:004.7

004.738.5:26

Sažetak

U svijetu u kojemu živimo sve je značajnija uloga komunikacije. Čovječanstvo prelazi put od društva informacije do dinamičkog društva mreže i interneta, što utječe i na područje obrazovanja. Sve je važnije suradničko učenje, a mijenja se i uloga učitelja, koji sve više postaje osoba koja pomaže učeniku pri odabiru puteva. U skladu s izričajima crkvenog učiteljstva, autor ističe značenje interneta kao sredstva evangelizacije. Riječ je o nastojanju oko informiranja, komuniciranja, izgradnje i suradnje. Pritom se javljaju i neka otvorena pitanja, npr. kakva je stvarna narav virtualnog iskustva i može li se o virtualnoj zajednici govoriti kao o stvarnosti. Govoreći o internetu, valja imati na umu i moguću manipulaciju ponašanja korisnika mreže. Crkva sa svoje strane ističe važnost obrazovanja članova crkvene zajednice za internet kako bi i oni mogli stupiti u konkretan dijalog s novim načinom komuniciranja te aktivno doprinijeti oblikovanju nove kulture.

Ključne riječi: internet i evangelizacija, Crkva i navještaj evanđelja, virtualni prostor, virtualna zajednica

»Što moramo učiniti kako bismo djelotvornije naviještali evanđelje, kako bismo izvršili svoju zadaću, u cyberkulturi koja se neprekidno širi i razvija?« To je pitanje koje će poslužiti kao podloga ovom predavanju. Riječ je o pitanju koje uočava novost sadašnjega vremena dok istovremeno čvrsto upire pogled na izvornu i nezamjenjivu zadaću zajednice vjernika, a to je navještaj evanđelja. Koje su promjene i novosti? Kakav je utjecaj na Crkvu pri vršenju njene zadaće? Koje su posljedice?

Svaka promjena uključuje i provjeru vlastitih stečevina i dostignutih stajališta. Za crkvenu zajednicu novo je uvijek izazov njenoj tradiciji i njenoj religioznoj baštini, s obzirom na njenu organizaciju, kulturna uporišta, pastoralna opredjeljenja.

Ali upravo neizbježna promjena opravdava doličnu razmjenu, proces osmoze koji obuhvaća razne subjekte koji su uključeni kao kulturalni djelatnici, pa prema tome i sudionici i promicatelji novoga plodnog susreta među mnogobrojnim i različitim kulturama. Nije to zahtjev da se pasivno popusti pred novim, niti ozlojeđenost i uputa da se u ime sviju odrekemo uloge granitnog branitelja vrednota i nepropadljivih vrednota, uloge koja je puna predrasuda. Svako vrijeme zahtijeva da može aktivirati proces inkulturacije na interaktivan način, tako da se naširoko ostvaruje poštena i velikodušna suradnja, pri čemu je svatko svjestan i pažljiv protagonist brzih promjena koje se oko nas neprekidno dešavaju.

Cilj ovog predavanja – u skladu s prosvjetljujućim izričajem Ivana Pavla II kako je »prvi areopag današnjeg vremena svijet komunikacija«¹ i u skladu s novim dokumentima crkvenog učiteljstva – jest pokazati kako je susret novih tehnologija i Crkve, koji se uostalom već ostvaruje, ne samo nužan i poželjan nego ga po stilu i metodologiji valja držati izvanrednom mogućnošću za oživljavanje identiteta zajednice koja želi biti vjerna svome poslanju.

1. TEHNOLOŠKA REVOLUCIJA²

Područje koje se na početku stoljeća neprekidno razvija zasigurno je područje utjecaja tehnologija komunikacije na posao, odgoj, ekonomiju, međusobnu komunikaciju, na samo bogoštovlje u religijama.

Nova kultura, koja je povezana s tim tehnologijama, uza svu svoju dvosmislenost, i složenost već je duboko isprepletena obmanom zapadnih kultura i već se uočavaju znakovi toga novog govora u svakodnevnom iskustvu. Postoji nešto što nije nevažno, a što valja imati na umu kad je riječ o novim tehnologijama: strukturirano težište k istom cilju između medija i tehnologije, tj. spajanje dviju ili više tehnologija u nešto potpuno novo i različito što se, iako ima obilježja svake pojedine tehnologije, očituje kao nešto jedinstveno. Nove tehnologije i proizvodi koji proizlaze iz takve sukladnosti predstavljaju nešto složenije od jednostavnog zbroja izvornih dijelova.

Ta sposobnost izaziva vrlo zanimljive posljedice. Na prvome mjestu računala, nakon što su jednom međusobno povezana, mogu razmjenjivati podatke i međusobno koristiti sposobnosti, raspodjeljujući tako opterećenje obrade i arhiviranja informacija. Osim toga ona, od jednostavnih

sredstava za obradu podataka, postaju istinska i prava sredstva za komunikaciju među ljudima. Upravo ta sposobnost pripočavanja informacija u digitalnom obliku pomoću računala nalazi se u srcu aktualne tehnološke revolucije. Tu je smještena i mreža, tj. internet. Riječ je o novoj vrsti »mjesta« ili »prostora« koje nije moguće uokviriti ni u jednu fizičku formulu, nego je to »realno« mjesto ili prostor: »Postoje milijuni ljudi koji tu provode značajan dio svoga dana zbog posla, odgoja, elektroničkog poslovanja, komunikacije ili zabave«³.

2. OD DRUŠTVA INFORMACIJE DO DRUŠTVA MREŽE

Utjecaj te promjene ističe prijelaz koji valja uočiti u potpunosti: uz »društvo informacije« nastaje nova, možda djelotvornija metafora, a to je »društvo mreže«.

Mreža naime, prema nekima, predstavlja metaforu koja bolje uočava bit našega društva, ne zamjenjuje samo neospornu stvarnost tehnološkog ustroja nego i način tumačenja koji je odlučujući za razumijevanje modernosti. »Mreža« sada već ima vrlo bogato, metaforičko značenje, pod kojim se razumijevaju neki opći transverzalni vi-

¹ *Redemptoris missio*, 7. prosinca 1990, br. 37.

² U vrlo opširnoj bibliografiji, s obzirom na produbljene ovog područja, spominjemo sljedeće tekstove: M. CALVO – F. CIOTT – G. RONCAGLIA – M. ZELA, *Internet 2000. Introduzione all'uso della rete*, Laterza, Roma-Bari 1999; C. HUITEMA, *E Dio creò Internet*, Muzzio, Padova 1996; R. MANSELL, *Le telecomunicazioni che cambiano*, UTET, Torino 1993; N. NEGROPONTE, *Essere Digitali*, Sperling & Kupfer, Milano 1997.

³ A. A. ZUKOWSKI, *Un nuovo senso del luogo per l'evangelizzazione: l'era virtuale e il Vangelo*, u: UCS-SICEI (ur.), *WWW. Chiesa-in-rete. Nuove tecnologie e pastorale*, Zbornik seminara u Asizu, održanog od 9. do 11. ožujka 2000, str. 49.

dovi, a uključen je i polemički stav s obzirom na modele (strukture, organizacije, odnosi) koji se nadahnjuju na hijerarhičnosti, pravocrtnosti, ovisnosti, zatvorenosti, homogenosti, statičnosti, iscrpnosti.

Modele koji se nadahnjuju mrežom vrlo je teško kontrolirati odozgora. Ti su modeli manje predvidljivi, neodređeniji, otvoreniji za promjene, vodoravniji, usmjereniji prema poprečnosti, integraciji, transformaciji, višedimenzionalnosti. Biti u mreži znači biti dio dinamičkog sklopa, strukture čvorova, razgovora, povijesti i pripovijedanja.⁴ Među filozofima ima i onih koji poput Vattima drže da »acentrična« tehnologija može pomiriti tradicionalnu humanističku averziju prema tehnologiji.⁵

Danas je mreža i način života. Život na mreži obilježen je novom fenomenologijom koju je netko već sugestivno prikazao kao: identitet, mnogostruki ja, uloge, slike o sebi o kojima se raspravlja.⁶

Nove tehnologije su nositelji novih mrežnih modela: mreža je antonomastički Internet, hipertekst proširen na opću razinu. Model mreže je i simbol novih modela organizacije ljudske djelatnosti: fleksibilno društvo, decentralizacija, rad na daljinu. Mreža posebice uključuje različit način promatranja spoznaje i njezinog oblikovanja. Stoljećima se spoznaju promatralo kao nešto unutar subjekta, kao pojedinačnu konstrukciju nekoga ja, koja je položena u onu tajanstvenu kutiju koju zovemo »um«. Piaget je ponudio najpotpuniju sistematizaciju takvog modela, koji se savršeno slaže s onime što određuje modernost: razum koji se bitno razvija unutar subjekta, u jednome smjeru, u jedinstvenom i dosljednom smjeru koji prolazi od osjetilno-motoričkog do logičko-apstraktnog djelovanja.

Živjeti u društvu mreže uključuje i nov način poimanja svijesti, bilo u njezinom oblikovanju bilo u korištenju njome: svi-

jest, običava se danas reći, je *razdijeljena*, tek u svom najmanjem dijelu postoji unutar našega uma, kad razrađujemo/upotrebljavamo svijest neprekidno se oslanjamo na potpornije, pomagачe (materijalne, tehničke, ljudske) koji su razmješteni izvan nas, a ponekad i fizički daleko. Usporedo se sve više svijest priznaje kao strateška dimenzija našeg vremena. Svijest/svijest znači: kako se prelazi iz jedne razine u drugu?

Reći da prelazimo iz društva informacije u društvo mreže/svijesti ili u društvo koje uči, znači prihvatiti drugačije stavove. Nije toliko količina, koliko kvaliteta ta koja je važna. Nije toliko standardizacija, koliko personalizacija. Ne formuliranje općih zakona, koliko osjetljivost za okruženje i razlikovanje. U prvi plan iskače ono za što je postojala opasnost da bude izjednačeno, kao što su kritičnost i kreativnost.

3. UTJECAJ NA POLJU FORMACIJE

Odgojno razmišljanje suočava se s prostorom koji se povezuje s fenomenologijom *interaktivnosti*.⁷ Odlučujući zaokret u

⁴ Usp. LEVY, *L'intelligenza collettiva. Per una antropologia del cyberspazio*, Feltrinelli, Milano 1996, str. 31.

⁵ Usp. VATTIMO, *È una rete senza centro ma ci dà un premio: la libertà*, u: »Telèma« 8(1997)3, 4-5.

⁶ Usp. SHERRY TURKLE, *La vita sullo schermo*, Apogeo, Milano 1995.

⁷ O ovom području postoji obilna bibliografija. Usp. npr.: A. CALVANI, *Iperscuola. Tecnologie e futuro dell'educazione*, Muzzio, Padova 1994; isti, *Multimedialità nella scuola*, Garamond, Roma 1996; F. CELI – F. ROMANO, *Macchine per imparare. L'uso del computer nella scuola*, Erickson, Trento 1997; M. FASANO, *Concetti in rete. Dalla costruzione di una mappa concettuale alla produzione di un ipermedia*, Masson, Milano 1998; M. A. GARITO (ur.), *Multimedia and Distance Learning for Science and Technology*, Garamond, Roma 1995; R. MARAGLIANO – O. MARTINI – S. PENGE, *I media e la formazione*, La Nuova Italia Scien-

svijetu obrazovanja dogodio se upravo zahvaljujući mrežastoj eksploziji povezanosti pod utjecajem koje se pojavljuje filozofija učenja »koja se više temelji na ponovnoj uporabi odnosno dijeljenju svijesti koju sudionici već posjeduju (cooperative learning, peer tutoring) a manje na prenošenju od učitelja na učenika«⁸. Tehnologija se tako upotrebljava za stvaranje situacija učenja koje bitno motiviraju i vrijednosno obogaćuju iako su međusobno različite. Prisjetimo se npr. situacije učenja u kojoj više razreda, možda i u različitim zemljopisnim područjima, surađuje na ostvarivanju zajedničkog proizvoda, kao što je to npr. tekst, hipertekst ili banka podataka.

Uza sve jeftinije troškove postoje sve šire mogućnosti pristupa i znatne mogućnosti obrazovanja: deseci tisuća knjižničnih kataloga; tisuće knjiga; bezbrojni virtualni muzeji, članci i tekstovi su u elektronskom obliku, zatim bezbroj ikonografskih dokumenata koji pokrivaju sveukupnu povijest vidljivih ljudskih uradaka – slike, fotografije, film, televizija. Te mogućnosti međutim donose sa sobom i određene rizike. Istaknut ćemo samo neke od njih: prevelika količina kognitivnih podataka; mehanizacija ljudskoga uma; usamljenost pojedinca; poništavanje uloge učitelja. Kao što to ističe Luciano Gallino⁹, očito je da promjena obrazovnog procesa određenog učenjem pomoću mreže uvodi dosljednu promjenu našeg odgojnog projekta i zahtijeva prisutnost odgojitelja koji pomažu učenicima ne samo da budu posjednici znanja već još više, da izabiru puteve koji najviše obećavaju s obzirom na određeni projekt.

Ono što svakako združuje dvije tipologije odgojne tehnologije jest zanimanje za suradničko učenje koje se temelji na razvoju kognitivne psihologije, posebno na konstruktivizmu koji je istaknuo odgojnu

vrednotu interakcije među čimbenicima obrazovnih procesa. To kulturalno usmjerenje djelotvorno je potpomognuto telematiskim uslugama, a danas u sveukupnom odgojnom području raste iskustvo uporabe mreže kao okruženja unutar kojega se ostvaruju procesi suradničkog učenja. To zanimanje osvjetljava inovacijski stav uporabe mreže, koju se više ne promatra samo kao sredstvo za zamjenu ili ponavljanje tradicionalnih postupaka (pomoću poučavanja na daljinu, raspodjele didaktičkih materijala...), nego naročito kao sredstvo za nove pedagoške pristupe koji se temelje na funkcionalnosti i dinamici posredovane komunikacije, doprinoseći tako utemeljenju nove i stvarne *mrežne pedagogije*.¹⁰ Telematiku se, prema tome, može upotrijebiti kako bi se potpomoglo komunikaciju unutar skupina uključenih u zajedničke aktivnosti. U didaktici se to ostvaruje ne samo kao uklanjanje prostornih i vremen-

tifica, Roma 1994; E. PANTÒ – C. PETRUCO, *Internet per la didattica*, Apogeo, Milano 1998; V. PASTERIS, *Internet per chi studia*, Apogeo, Milano 21998; P. C. RIVOLTELLA, *La scuola in rete*, GS Editrice, Santhià (VC) 1999; isti, *Da Alice a Peter Pan, insegnare nell'età dei media e delle nuove tecnologie. Una riflessione metà-storica*, u: *Il nuovo ruolo della scuola in un contesto di apprendimento in trasformazione*, Atti del Convegno Internazionale di Brescia, 1999; G. TRENTIN, *Insegnare a apprendere in rete*, Zanichelli, Bologna 1998.

⁸ A. CALVANI – M. ROTTA, *Comunicazione e apprendimento in Internet. Didattica costruttivistica in rete*, Erickson, Trento 1999, str. 39.

⁹ L. GALLINO, *Una tela vasta come il mondo: la Rete*, u: L. GALLINO i dr., *Atlante del Novecento*, Utet, Torino 2000/II, str. 718-720.

¹⁰ Opširnije o tome vidi u: A. CALVANI – M. ROTTA, *Comunicazione e apprendimento in Internet*; G. COSTA – E. RULLANI, *Il maestro e la rete*, ETAS, Milano 1999; E. PANTÒ – C. PETRUCO, *Internet per la didattica*, G. TRENTIN, *Insegnare e apprendere in rete*, Zanichelli, Bologna 1998; G. TRENTIN, *Telematica e formazione a distanza: il caso Polaris*.

skih ograničenja nego i kao ponuda novih mogućnosti za razvoj odgojnih puteva koji se temelje na suradničkom učenju, tj. izvan onoga što se dosad upotrebljavalo. Informacijske i komunikacijske tehnologije predstavljaju naime samo dio sveukupne slike *tehnološkog znanja* – tj. mreže spoznaja, načina djelovanja i stvaranja pojmova – što se određuje u odnosu između misli i primjene, između teorijskog istraživanja i obilježja upotrijebljenih sredstava.¹¹ S obzirom na slabu brigu za tehnološko znanje – gotovo kao da su laboratorijske aktivnosti tek primijenjeni izričaj ili primjer plemenitijih aktivnosti koje se odvijaju u učionici, u izravnom i teoretskom prenošenju pojmova – danas postoji obrnuta težnja. Nove tehnologije izravno propituju načine prenošenja i usvajanja znanja, uočavaju nova područja znanja i postavljaju se prema tome kao novi oblici govora, jer posjeduju dublju i izrazitiju bliskost s procesima učenja i pojmovnog organiziranja, kao i s izgradnjom strategija za rješavanje problema.¹² One uvode hijerarhije informacija, heurističke načine i promjene u stvaranju pretpostavki, tako da *kognitivne tehnologije* postaju moguća proširenja ljudskoga uma za koja se čini da će se premjestiti prema utopiji *kolektivnog uma*: »... kad bismo se založili na putu kolektivnog uma, postupno bismo pronalazili tehnike, sustave znakova, oblike društvenog organiziranja i uređenja koji bi nam dopustili da zajedno mislimo i usredotočimo svoje intelektualne i duhovne snage, da proširimo svoje ideje i iskustva te u realnom vremenu i na svim razinama raspravljamo o praktičnim rješenjima složenih problema s kojima se moramo suočiti«¹³.

Promjenu koja se dogodila pomoću elektroničke komunikacije dobro je sažeo Derrick De Kerckhove u svom posljednjem djelu, *The Architecture of Intelligence*, gdje

uspoređuje načela »abecednog« svijeta s elektroničkim:

statički	dinamički
eksplozivni	implozivni
vizualni	opipljivi
frontalni	uronjeni
centralizirani	distribuirani
analogni	digitalni
utemeljen na pamćenju	utemeljen na inteligenciji
specijalizirani	konvergentni
fragmentirani	integrirani
apstraktni (desenzorijalizirani)	višeosjetilni (multisenzorijalni)
proširen u prostoru (aktualiziran)	virtualiziran
postupan, diskretan	permanentni

Riječ je o promjeni koja, očito, propituje i sâm profil odgojitelja ili kulturnog djelatnika.

¹¹ Usp. M. PALMA, *Sapere tecnologico e tecnologie del sapere*, predavanje održano na susretu o odgojnim tehnologijama koji je u veljači 2001. održan u Genovi.

¹² Značajan je razvoj i iskustvena primjena projekata primijenjenih na školu u europskom okruženju: program ESE (Experimental School Environment) koji je dio »European community for Intelligent Information Interfaces« (o i3); zatim zanimljivi eksperimenti u Genovi (Asl 3), s didaktičkim tehnologijama i poteškoćama u razvoju, »genovski« i program Kopernik koji analizira ulogu komunikacije i suradnje na daljinu u rastu školske autonomije; preuređenje školske administracije u Milanu; projekt jedinstvene regionalne mreže škola u Piemontu; projekt L.E.M.M.A. (Learning environment based on multimedia micro activities) što ga promiče Institut za didaktičke i obrazovne tehnologije CNR-a iz Palerma.

¹³ P. LEVY, *L'intelligenza collettiva*, str. 19-20.

4. INTERNET KAO SREDSTVO EVANGELIZACIJE

»Pozivam cijelu Crkvu da hrabro prijeđe taj novi prag kako bi 'izvezla na pučinu' internet mreže.«¹⁴ U tom prijelazu – kojim završava poruka Ivana Pavla II prigodom 36. svjetskog dana društvenih komunikacija – sažeto je prikazano zanimanje Crkve za internet, koji, kao i sva sredstva društvenog priopćavanja, predstavlja još jednu prigodu za poslanje Crkve, ali i sredstvo koje je na raspolaganju cijelom čovječanstvu. Uz bitno pozitivan pristup pridodaje se i tehnološka *novina* kao kulturalni čimbenik kad se npr. razmišlja o radikalnom načinu pomoću kojega internet iznova definira odnos ljudi s prostorom i vremenom.¹⁵ Ta jednostavna činjenica pomaže nam da ustvrdimo kako zanimanje Crkve za medije nije vezano samo uz svrshodnu uporabu nego se čak smješta u obzorje priopćavanja evanđelja koje ne može a da ne osluškujе kulturu svoga vremena.

Kršćanstvo se uvijek utjelovljivalo i uključivalo u kulturu svog vremena. Prema tome ni danas, u vrijeme mreže, ima dovoljno uvjeta po kojima se njezino služenja može bolje odvijati pomoću poznavanja i ispravne uporabe novih tehnologija, koje ne uvode samo novu metodu rada nego utječu na mentalitet i navike ljudi, zahvaljujući govoru koji valja upoznati kako bi postao sredstvo evangelizacije. To je zaključak do kojega se dolazi na temelju razmišljanja Crkve posljednjih godina i koji proizlazi iz najnovijih tekstova koji proučavaju novo okruženje interneta¹⁶, potvrđujući da je »evanđelje prebogato a da bi bilo sadržano u samo jednoj komunikacijskoj paradigmi«¹⁷.

U opširnoj povijesti učiteljskih dokumenata i stajališta o društvenom priopćavanju, valja zamijetiti znakovit razvoj raz-

mišljanja koji od čisto instrumentalnog poimanja medija prelazi na razmišljanje o utjecaju koji mediji imaju u društvenoj izgradnji pa prema tome i na svjesnu kulturalnu kontekstualizaciju koja opisuje svijet medija kao pozadinu, *okruženje*, u koje smo uronjeni i u kojemu sudjelujemo. Čini se da je prekretnica u tome smislu bio prosvjetljujući odlomak enciklike *Redemptoris Missio* od 7. prosinca 1990. u kojemu se s obzirom na novi komunikacijski kontekst i na nove tehnologije uporno govori o »novoj kulturi«. Stoga: »Nije dakle dovoljno upotrebljavati ih za širenje kršćanske poruke i crkvenog Učiteljstva, nego samu poruku treba ugraditi u tu 'novu kulturu' koju stvara suvremeno komuniciranje« (RM 37). Taj je tekst preuzet i u *Aetatis Novae*, gdje se primjećuje kako kulturni kontekst određuju »... novim jezikom, novim tehnikama i novim psihološkim stavovima«¹⁸. Odatle odlučujući poziv da se »prijeđe prag« novog područja koje je internet, ukoliko se on pridodaje tradicionalnim prostorima slušanja i navještaja te se ocrtava kao *drugo* mjesto koje traži nove vrsne djelatnike i nove prisutnosti. To zahtijeva pažnja prema ljudima,

¹⁴ *Internet: novi forum za naviještanje evanđelja*. Poruka pape Ivana Pavla II za 36. Svjetski dan društvenih obavijesnih sredstava, 12. svibnja 2002., u: Papinsko vijeće za obavijesna sredstva, Crkveni dokumenti o internetu, Izvještajna katolička agencija, Zagreb 2002, br. 6.

¹⁵ *Isto*, br. 4.

¹⁶ Usp. poruku pape Ivana Pavla II za Svjetski dan društvenih obavijesnih sredstava, 12. svibnja 2002., te dva nova dokumenta Papinskog vijeća za društvene komunikacije: Crkva i internet, *Etika na internetu* (22. veljače 2002).

¹⁷ A. A. ZUKOWSKI, *Un nuovo senso del luogo per l'evangelizzazione*, nav. dj., str. 59.

¹⁸ Papinski savjet za sredstva javnog priopćavanja, »*Nadolaskom novoga doba*«. »*Aetatis novae*« o društvenoj komunikaciji *dvadeset godina nakon* »*Communio et progressio*«. *Pastoralna uputa*, Dokumenti 98, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1992, br. 11.

to zahtijeva i vjernost Crkvi: »Prisutnost Crkve u društvenim obavijesnim sredstvima važni je vidik inkulturacije evanđelja, što ga zahtijeva nova evangelizacija na koju Duh Sveti poziva Crkvu u svijetu«¹⁹. S obzirom na internet, Crkva već ima određeno iskustvo uslijed raznolike prisutnosti na mreži institucionalnih stranica znatne vrijednosti²⁰ kao i zbog sve većeg broja stranica koje su na neki način vezane uz crkvenu zajednicu²¹.

Svakako ne bi imalo smisla htjeti u nekoliko redaka progovoriti o mreži i o mogućnostima vezanima uz nju jer se to isto sredstvo telematske komunikacije upotrebljava za različite svrhe i na specifičan način. Kad se međutim želi povezati pogodnosti ovog mjesta s pastoralnim služenjem korisno je ukratko se prisjetiti nekih scenarija koje cyberprostor unosi u život ljudi. S onu stranu površnih i kratkotrajnih vidova svijeta interneta uočavaju se uistinu revolucionarne metodičkolingvističke i pojmovne infrastrukture koje ocrtavaju novost govora mreže. Srž koju bi se moglo opisati pomoću četiri glagola (informirati, komunicirati, izgraditi, surađivati)²² već je prisutna u brojnim pothvatima crkvene zajednice, ali je nesumnjivo znatan prostor za življenje u vjernosti i priopćavanju evanđelja.

4.1. Za informiranje

Svijet weba pretežno se upotrebljava za nalaženje i ponudu informacija. Jedna od najupotrebljavanijih metafora za opis World Wide Weba (www) i dalje je ona o knjižnici: svijet mreže sliči golemoj zbirci dokumenata i čini nam se da je sve znanje i sve ono što je potrebno znati tamo. Potpune informacije, s brojnim upućivanjem na druga mjesta koja su neposredno pristupačna, informacije koje se mogu katalogizirati te ih se može koristiti, makar netko

i nije vješt korisnik interneta tako da, u mnogo slučajeva, nisu potrebni vodiči ili savjetnici. Stoga nije slučajno da na mreži među bezbrojnim stranicama postoje i one religioznoga sadržaja koje su vezane uz ustanove, udruge, pokrete, pojedince, sredstva informacija i komunikacija koje se prenose i na mreži. Dovoljno je prisjetiti se da samo u Italiji postoji više od pet tisuća domena koje daju sveukupnu ideju o pažnji Katoličke crkve prema svijetu interneta i uporabe tih sredstava radi informacije²³, upoznavanja brojnih crkvenih stvarnosti, produbljivanja i proučavanja specifičnih tema. »Mnoge od tih stranica otvaraju se fotografijom pročelja župne crkve i informacijom o vremenu kada se slave svete mise i drugi bogoslužni čini, korisnim telefonskim brojevima, blagdanima koje treba obdržavati, novostima o svetom zaštitniku.

¹⁹ *Propovijedajte na krovovima: evanđelje u dobu globalne komunikacije*, Poruka pape Ivana Pavla II. za XXXV. Svjetski dan sredstava društvene komunikacije, 27. svibnja 2001, u: *Naviještati evanđelje u dobu globalizacije*, HBK-KS, Zagreb 2002, br. 4.

²⁰ Osobito je značajna službena vatikanska stranica (www.vatican.va), zatim stranice biskupskih konferencija, među kojima je stranica Talijanske biskupske konferencije (www.chiesacattolica.it), u tri godine već drugi put preuređena.

²¹ Usp. UCS-SiCEI (ur.), *WWW. Chiesa-in-rete, Nuove tecnologie e pastorale*, nav. dj. To je prvi studijski seminar, što ga je organizirao Nacionalni ured za društveno priopćavanje i Informatički servis Talijanske biskupske konferencije, koji se odvija na nacionalnoj razini, o tom susretu novih tehnologija i interneta. Nakon godinu dana uslijedit će studijski dan »Internet: nuovo ambiente educativo«, u ožujku 2001. (usp. www.chiesainrete.org).

²² Ta je shema temelj priloga A. Calvanija i M. Rotte u: *Comunicazione e apprendimento in Internet*, Erickson, Trento 1999.

²³ Usp. *Radiografia della comunità ecclesiale in Italia*, u: *Atti del Seminario di studio »Nuove tecnologie e pastorale«*, Ucs-Sicei, Roma 2000, str. 60-69. Taj se podatak, koji je izložio F. Diani, odnosi na gotovo tri tisuće domena. U razdoblju od godinu dana prisutnost katoličkih stranica na mreži gotovo se udvostručila.

Jednom riječju, gotovo uvijek je riječ o istinskom i stvarnom prenošenju župnog glasnika na web.²⁴ Nerijetko, posebice s osobama koje su uključene u zajedničke projekte ili imaju zajedničke interese, mreža može stvoriti korisno pomagalo za bržu i veću mogućnost pronalaženja izvora, informacija i dokumentacije. Dovoljno je prisjetiti se kako mnogim redovima i redovničkim društvima mreža omogućuje ponovno vrednovanje i veću mogućnost priopćavanja o samima sebi, vrlo brzo i uz velike materijalne uštede. Osim toga, upravo mreža, posebice za one koji su, kao npr. svjetovni instituti, vezani uz diskreciju i suzdržanost, nudi mjesto gdje mogu govoriti o sebi, svojoj povijesti, jedinstvenosti karizme, ukazati na etape mogućeg ostvarivanja zvanja, korisne adrese i sve ono s čime žele upoznati druge, gotovo uvijek bez prostornog opterećenja.²⁵ Na tom području, na kojem čini se ne postoje granice, indikativno je koliko se postavlja pitanje i traže mjesta koja pozivaju na duhovnost.

4.2. Za komuniciranje

Nije dovoljno pronaći vlastiti prostor u cyberprostoru pomoću detaljne multimedijalne informacije bogate slikama i zvukovima. Mreža razvija prilike za susret, komunikaciju, *virtualnu interakciju*. Mnogo je onih koji mrežu koriste za komunikaciju, uspostavljanje odnosa, pomoću sustava komunikacije koje mreža omogućava: sinkrone (chatting, videokonferencija), asinkrone (mailing list, forum elektronskih vitrina), multimedijalne. Riječ je o komunikaciji koja se, osim što nadilazi tradicionalna pitanja prostora i vremena, predstavlja brzom, sigurnom, ekonomičnom, ponovno uporabljivom. Čavrljanje na mreži (chat) osobit je primjer načina koji se sve više umnožava. »Internet kao okruženje«

– naglašavaju A. Calvani i M. Rotta – »subobličuje se u kolektivnom zamišljanju i kao područje u kojem se međuosobni odnosi utjelovljuju, razvijaju, prekidaju, kao neka vrsta prostora u kojem obilježje neutralnosti ili djelomičnosti ne ovisi toliko o naravi medija koliko, po svim učincima, o gustoći poruka.«²⁶ Valjalo bi se sučeliti s barem dva glavna problema, kao što su etičnost odnosa i postojanost veze²⁷, ali ovdje želimo prije svega naglasiti kako društveni odnosi posredovani računalom niti zamjenjuju niti se postavljaju usporedo sa stvarnima. Postoji neka vrsta »protežnosti« društvenih odnosa: s jedne se strane pojedinac iskorjenjuje iz područne zajednice, a s druge se povezuje uz druge društvene krugove, a da pritom nije s njima vezan jednako snažno kao i s onima koji su i fizički prisutni. U tome se smislu govori o virtualnim zajednicama u kojima se ljudi susreću, s onu stranu kulturalnih i međugeneracijskih razlika, kako bi sudjelovali u projektima i razmjenjivali iskustva na lokalnoj, nacionalnoj i svjetskoj razini. Dobiva se dojam da se živi u »globalnom selu«. Postoje mnoge mogućnosti koje mreža nudi kako bi se uspostavili ili održali kontakti, prijateljstva, suradnja; može se biti »prisutan uz drugoga« vrlo snažno i znakovito, bez obzira poznaju li se osobe međusobno ili ne. Gotovo je pleonastički zadržavati se na pozitivnosti komunikacije u mreži s osoba-

²⁴ I. DOMANIN – S. PORRO, *Il web sia con voi*, Mondadori, Milano 2001, str. 41.

²⁵ Usp. www.ism-regalita.it: stranica Misionarki Kristova Kraljevskog Dostojanstva, svjetovnog instituta utemeljenog 1919. god., koje izabiru komuniciranje na mreži pomoću slika, neformalnim i manje institucionalnim jezikom, također zahvaljujući zanimljivom grafičkom istraživanju.

²⁶ A. CALVANI – M. ROTTA, *Comunicazione e apprendimento in Internet*, nav. dj., str. 110.

²⁷ Usp. o toj temi razmišljanje S. Martellija u: *La socialità mutata...*, nav. dj., str. 31.

ma koje se već poznaju: to je snažno sredstvo osnaživanja.

Svakako ne treba podržavati iluzije o pronicanju medija u »daleka« okruženja i o snazi odnosa s virtualnim drugovima na putu, koje se prigodice susreće kod nekog čavrljanja (chat). Pa ipak neki pastoralni radnici sa sigurnošću polažu nadu u taj oblik »susreta« i virtualnog odnosa, u skladu s dragocjenom uputom Ivana Pavla II kako »mlade valja slušati i susretati tamo gdje se nalaze«²⁸.

U vezi s time valja svakako spomenuti kako se, ako je istina da strategije religiozne komunikacije posredstvom mreže mijenjaju one koji ih koriste, religiozno iskustvo ne iscrpljuje i ne može u potpunosti preinijeti na mrežu, niti je zadatak mreže zamijeniti fizičke zajednice, međusobne odnose, strukture koje su nositeljice religioznog izričaja. Ako se na mrežu gleda kao na određeni izvor, polja primjene mogu biti mnogostruka i sukladna s obzirom na »mjesto« koje ne valja shvatiti kao mjesto koje jednostavno zamjenjuje religiozno iskustvo. Korisno je prema tome potvrditi kako je jedno govoriti o virtualnoj komunikaciji koja može promicati odnose, susrete, puteve traženja i vjere²⁹, a drugo je pretpostaviti ili vjerovati da je na mreži moguće primanje nekog sakramenta (često se govori o »on line« ispovijedi) ili da je moguće govoriti o identičnoj sudjelovateljskoj valjanosti stvarnih slavlja i onih koja se prenose preko mreže. Postoje razlike i posebnosti koje te dvije razine, stvarnu i virtualnu, postavljaju u jasan paralelni odnos, dok ne nedostaju plodni, toliko neistraženi putevi obostranosti.

4.3. Za izgradnju i suradnju

Ne spominjući posebno semiotičke studije, možemo ustvrditi da je činjenica ka-

ko je pomoću mreže »čitatelj uvijek spreman postati autorom«, budući da se udaljenost između čitatelja i autora umanjuje sve do bezbrojnih pojedinaca koji, osim što su korisnici informacija, sa svoje strane proizvode, izrađuju, izgrađuju. Neprekidno nastaju nove web stranice, mjesta i prostori koje uređuju sami autori i koje s jedne strane izražavaju bit sve jednostavnije tehnologije koja je na raspolaganju svima, a s druge odaju želju za doprinosenjem izgradnji, suradnji, iznošenju vlastitog stajališta u složenoj i multikulturalnoj panorami, izražavanju vlastite kreativnosti. Izrada osobnih stranica može imati i egzibicionističku dimenziju, ali ih se može izraditi i zato da se potaknu i postupno obogate međusobne veze. Ovdje mislim na suradnju na mreži koja je vezana uz područja učenja koja potiču načine slušanja, razmjene, sudjelovanja, suradnje. Činjenica je da mogućnost izrade i suradnje na mreži razvija i zahtijeva izražajno-stvaralačke sposobnosti, potiče na razmišljanje o tome kako organizirati i načiniti neki projekt. Bezbrojna su polja primjene: obrazovanje na daljinu, mogućnost razmjene izvora, izrada projekata isključivo »on line«, brzo savje-

²⁸ Znakovit je primjer Središta za susrete *Kutak mladih* iz Riccionea, koje osim što posjeduje vlastiti chat koji je vrlo posjećivan, nastoji početi na chat kako bi mogao susresti druge mlade. Valja spomenuti i »elektroničku rešetku« na stranici www.gioyani.org koja je povezana s Nacionalnom službom za pastoral mladih: riječ je o prostoru za razgovore s odgojiteljima i svjedocima koji su se opredijelili za određeni crkveni poziv.

²⁹ Visok postotak stranica s religioznom podlogom i snažno traženje duhovnosti što proizlazi iz istraživanja mreže izražava kontekst koji izravno postavlja pitanje pastoralnih izbora (usp. L. BYRNE, *God in cyberspace*, u: »The Way« 40(2000)3, 244-352; T. BEAUDOIN, *Virtual faith: The irreverent spiritual quest of generation X*, Jossey Bass, San Francisco, Ca 1998; M. MERLINI, *Pescatori di anime, nuovi culti e Internet*, Avverbi, Roma 1998).

tovanje za hitne odluke. To područje nudi i širok pokret za zajednicu koja je u svom poslanju pozvana na kriterije zajedništva, razmjene, istovremeno djelovanje. Na mreži, u nekoliko sekundi, osim razgovora pomoću pisanog teksta – a sve više i pomoću slika i zvuka – mogu se razmjenjivati iskustva i projekti. Mnogi samostani i klauzurni redovi poništavaju svoje udaljenosti postavljajući nevidljive rešetke koje dopuštaju prihvat »virtualnih« posjetitelja istovremeno se zalažući za zajedničko usvajanje svoje tradicije i svojih religioznih ideja. Postoje mnoge skupine odgojitelja, ovdje u Italiji, koje koriste mrežu kako bi uskladle projekte i pastoralne pothvate; akademski svijet, te općenito svijet obrazovanja, oslanja se na odgoj na daljinu, katehezu »on line«, zajednicu virtualnog učenja.

Napokon, ako je izazov kako koristiti internet – virtualni prostor – za poboljšanje kvalitete stvarnog života neke vjerske zajednice, uz te riječi nalaze se crte izvora koji ima svoje granice jedino u sposobnosti zamišljaja i u lijenosti onoga koji ne može izbjeći susret s tim okruženjem.

5. OTVORENA PITANJA

Crkva se prema tome nalazi pred novim pokušajima, novim prostorima koji traže kreativnost, sposobnost vođenja razgovora i kritičkog razmišljanja. Ti prostori zahtijevaju i novi smisao zajedništva, suradnje pa i kontemplacije. Vrlo su brojna područja primjene koja nova tehnologija nudi poslanju Crkve i ne treba se bojati sučeliti s rizicima koje novi govori predstavljaju, svjesni da valja usvojiti nove sposobnosti, pronaći nove načine evangeliziranja, otvoriti se izazovima neistraženih prostora. Zato je potrebno postojano bdjeti i biti otvoren mogućim pitanjima.

Postoje li stvarno virtualna područja ili su ona samo elektroničke projekcije koje nemaju nikakvog metafizičkog značenja, više misaona predstavljanja negoli stvarnost? Onaj tko ulazi u virtualni svijet govori o važnosti tog iskustva, o emotivnom uključivanju, o želji za djelovanjem. Je li to iskustvo stvarnosti? Je li neko okruženje realno zato što je unutar njega moguće doživjeti iskustva, ili stoga što je stvarno *tamo*? Već francuski postmodernistički filozof Jean Baudrillard govori o novim elektronskim medijima kao o svijetu koji se sastoji od »privedenja, modela, kodeksa i digitalnosti, medijatičkih slika koje su postale 'stvarni' svijet i koje, u svakom slučaju, poništavaju svako razlikovanje između 'stvarnoga' svijeta i svijeta medija koji su uljezi«³⁰.

Prolazeći virtualnim područjem, postajemo subjekti manipuliranja ponašanjem koje pomiče prag tolerancije određenih načina djelovanja na samih i drugih ljudi; možemo biti uključeni, unutar virtualnog okruženja, u čine i iskustva koja bismo u stvarnom životu držali odvratnima i o kojim iskustvima bismo mogli čak postati ovisnici. Koja je vrijednost takvog virtualnog ponašanja u stvarnom životu?

Nije neuobičajeno niti novo da dolazi do kulturnih promjena. Prisjetimo se obećanja novog zajedničarskog osjećaja koji s internetom u mnogim slučajevima dovodi do formiranja novih vrsta zajednica. Kaže se da će komuniciranje pomoću računala, zahvaljujući svojim elektroničkim auto-

³⁰ D. LYON, *Postmodernity*, Open University Press, Buckingham 1994, str. 48. Š obzirom na virtualno Baudrillard piše: »Pomoću virtualnog ulazimo ne samo u eru poništenja stvarnoga i referencijalnoga nego i u svijet uništenja Drugoga. To je isto kao i etničko čišćenje koje se ne bi odnosilo samo na neke narode, nego bi se sručilo na sve oblike drugotnosti«. (J. BAUDRILLARD, *Il delitto perfetto*, Raffaello Cortina Editore, Milano 1996, str. 113)

putevima, učiniti ono što cement nije uspio učiniti, tj. povezati nas umjesto da nas atomizira, omogućiti nam kontrolu »vozila«, a da nas ne rastavi od ostatka svijeta. Ako je sve to istina, isplati se upitati kakve će biti te elektroničke zajednice? Što znači »biti Crkva« danas?

Neki predviđaju da će elektroničke zajednice biti još jedan primjer zajednica, *mjesto* gdje pojedinci stvaraju svoju zajednicu izabirući kojoj će zajednici pripadati. Drugo pitanje koje sebi moramo postaviti s obzirom na elektroničke zajednice jest sljedeće: Koja je narav pojedinačnog zalaganja u tim zajednicama? Može li se govoriti o elektroničkoj Crkvi? Kakva se vrsta pripadnosti može razviti u virtualnoj zajednici? U stvarnom svijetu članovi neke zajednice moraju živjeti na istom fizičkom mjestu. Ali kad je pripadnost nekoj zajednici samo pitanje upisivanja u određenu *newsgroup*, možemo li reći da je narav interakcije različita jednostavno zato što se lako možemo osloboditi (opozivajući upis) i bez velikih posljedica? Naravno, teško je zamisliti kakve će biti nove *online* zajednice. Danas vidimo kako računala ne samo povezuju razne medije stvarajući novo medijalno okruženje nego i stvaraju nov model samoga ljudskog komuniciranja. Mreža osim toga stvara i nove zajednice učenja koje mijenjaju profil i učitelja i učenika.

Eksplozija mogućnosti pristupa informacijama zahtijeva nove postupke današnje katehizacije. Posvudašnjost elektroničkih medija jasno se očitovala u komuniciranju pomoću računala; elektronička pošta i programi sinkrone, pa i multimedijalne interakcije, radikalno zamjenjuju neke tradicionalne oblike kontaktiranja. Dileme koje mreža postavlja pred pastoral valja prema tome držati poticajem za nove perspektive: »Je li uputno koristiti internet kao novo i moćno tehnološko sredstvo za stare

ciljeve, ili iskušavati nove oblike pastoral, kao što je virtualna župa?«³¹ Kome će se obraćati »virtualni« pastor? To su pitanja na koja su s jedne strane već dani konkretni odgovori pomoću pokušaja pojedina i zajednica da djeluju na mreži, ali koja s druge strane traže neprestano nove i kreativne odgovore.

6. ZAKLJUČCI

»Crkva ne smije propustiti sve se djelovanje uključivati u promjenjivi svijet društvenih komunikacija.«³² To je samo jedno od upozorenja Ivana Pavla II, koji, imajući na umu vrijeme u kojemu živimo, razmišlja o evanđelju u doba globalne komunikacije te upućuje crkvenu zajednicu da osnaži uporabu sredstava društvenog komuniciranja ukoliko »... nude jedinstvene mogućnosti za naviještanje spasonosne Kristove istine sveukupnoj ljudskoj obitelji«³³. Upravo prigodom Svjetskog dana obavijesnih sredstava ove, 2002., godine primjećujemo u uobičajenoj poruci poziv i na razlučivanje nemalog broja rizika koji su povezani s njihovom uporabom kao i na vrednovanje njihovih sveukupnih mogućnosti. Nadovezujući se na druge ugledne izjave³⁴, Ivan Pavao II s jedne strane savjetuje razborit pristup novim medijima i ohrabruje daljnje razmišljanje o sadašnjim kulturalnim promjenama i o raznim vidovima koji su povezani uz utjecaj novih tehnologija na pastoral i općenito na poslanje Crkve; s

³¹ S. MARTELLI, *La socialità mutata*, nav. dj., str. 37.

³² *Propovijedajte na krovovima*, nav. dj., br 2.

³³ *Isto*, 3.

³⁴ Usp. Papinsko vijeće za kulturu, *Promicati pastoral kulture*, Dokumenti 121, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1999; Papinsko vijeće za društvena obavijesna sredstva, *Etika u obavijesnim sredstvima*, Informativna katolička agencija, Zagreb 2000.

druge strane potiče sveukupnu Crkvu neka ne izbjegava nego hrabro i uz odgovarajuće razlučivanje koristi nove medije.

Odatle proizlazi obveza zajednice za odgovarajuće obrazovanje te je, premda je nemoguće odrediti i preispitati sve moguće primjene tih tehnologija i svih mogućih namjena kojima će ljudi biti podvrgnuti sljedećih godina, ipak važno da Crkva mogne sudjelovati u procesu vrednovanja i uključivanja novih tehnologija u razvoj naroda i kultura te, istovremeno, ponovno razmisli o novim tehnologijama za naviještanje evanđelja. Crkvena je zajednica u konačnici zauzeta u suočavanju s trima bitnim zadacima: 1. pažljivo pratiti kako bi razlučila značenje i utjecaj nove kulture informacij-

skih medija na dostojanstvo i razvoj naroda; 2. doprinositi oblikovanju te nove kulture; 3. učiti koristiti je bilo zato da je podrži bilo zato da joj dade ispravno mjesto u svom poslanju u zoru tisućljeća koje ukazuje na velike promjene.

Crkva može ući u dijalog s tim novim načinom komuniciranja, može nastojati slušati i pažljivo razlučivati, ne može se izmaknuti poslanju koje je primila: »Naviještanje evanđelja Isusa Krista sili nas da oblikujemo žive zajednice vjere koje će biti integrirane u različite kulture te im donijeti nadu«³⁵.

---

³⁵ *Promicati pastoral kulture*, 39.